

В поезията на Вапцаров без усилие се откриват следи от евангелската философия на аскетизма и самоотречението, което ескалира в идеята за жертвеността. Тя съществува наред с отчетливите белези на мислене за трансцендентното, което лежи в нравствен, политически и икономически контекст. Именно тук при анализа на Вапцаровата лирика следва да не се забравя и идеологическата доминанта на атеистичната етика на комунизма след 1934 г. По този начин в едно психическо съдържание се смесват два етически императива – религиозен и политически. Изясняването на техните аспекти ще позволи да се разграничат мотивите и посланията в поетическите жестове на Никола Вапцаров.

Евангелистият рационализъм утвърждава самодисциплината, основана върху вяра и дълбоко убеждение за „изначална свобода“. Но този рационализъм изповядва също така зависимости пред сили от икономически порядък, които по отношение на човека са „трансцендентни“, тоест отвъд способностите да бъдат рационализирани и с това регулирани. Комунистическата идеология, напротив, чрез своята пропаганда вещае де-трансцендентирание, приближаване и материална видимост на свободата; (планомерно) регулиране и (закономерно) подчиняване на икономическите сили в името на отчуждените от труда си маси.

От една страна, рационалността прониква в „духа на капитализма“ и последователно води към нарастване на икономическите инвестиции, но наред с това и към маргинализиране на човека, към ограничаване на социалната свобода и груповата инициатива до точката на унифициране или отхвърляне от рационалните форми на протичащото битие. Рационализирането на всички сфери на живот² подвежда индивида под различни власти (господства). Започва процес на ограбване и дори заличаване на човешката индивидуалност. Развитието на капиталистическото стопанство трансформира опорни елементи на протестантската етика. Рационализмът пронизва не само непосредствено екзистенциални, интелектуални или естетически ориентации, а постепенно обхваща „всички жизнени отношения“. Но рационализмът амбивалентно изисква подчиняване и свобода, робство и господство. Съществува ли компенсаторна психическа сила, която да се превърне в регулатор на тези вътрешни противоречия.

Тук ще положим и нашата втора хипотеза – това е Вярата.

Смята се, че Вапцаровата поезия е „работническа“, и че немалка част от активния ѝ лексикон е изпълнен от различни професионализми. Извън съмнение е тенденцията към „широко навлизане на езика на техниката“ в неговата поезия. Нека обаче допуснем, че понятието „работник“ включва не само значенията на човек, който професионално се занимава с труд. Съ-